

advies over de ontwerp Vlaamse Strategie Duurzame
Ontwikkeling (VSDO) ‘Samen grenzen ver-leggen’

13 oktober 2010

Inleiding

Op 30 juli 2010 ontving de SALV een aanvraag voor advies over de ontwerp Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling. Deze ontwerpstrategie werd door de Vlaamse Regering principieel goedgekeurd op 23 juli 2010. De Vlaams minister bevoegd voor het algemeen regeringsbeleid, tevens de Minister-president, werd door de Vlaamse Regering gelast om hierover binnen een termijn van zestig dagen advies in te winnen bij alle (13) Vlaamse strategische adviesraden. De adviestermijn liep initieel tot 07 oktober, maar uitstel tot 14 oktober 2010 bleek mogelijk.

Op 06 september 2010 werd op initiatief van SERV en Minaraad een hoorzitting georganiseerd. Vanuit het team Duurzame Ontwikkeling, departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (DAR) werd toelichting over de ontwerpstrategie verstrekt.

Omwille van de korte tijdsspanne bleek een gezamenlijk advies, dus met alle adviesraden, niet mogelijk. Elke raad formuleert een eigen advies, weliswaar uitgaande van de specifieke thematiek waarvoor die raad bevoegd is. Het SALV-advies zal zich derhalve op de thematiek van land-, tuinbouw en visserij toespitsen.

1. Situering

De idee voor een Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO) ontstond in de rand van de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling van 2002 in Johannesburg, waar regio's zich engageerden om ook regionale strategieën voor duurzame ontwikkeling op te maken.

De eerste Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling liep van 2006 tot 2010¹ en had als doel het duurzaam ontwikkelingsbeleid in Vlaanderen structureel op poten te zetten en in te bedden. Die eerste Vlaamse strategie omvatte ook 12 projecten voor duurzame ontwikkeling, die door de Vlaamse Regering op 15 mei 2009 in de vorm van geconcretiseerde actiefiches werden goedgekeurd. Een van deze projecten had betrekking op landbouw, met name het project glastuinbouwbedrijvzones dat ook in de nieuwe VSDO werd overgenomen.

Op 18 juli 2008 werd duurzame ontwikkeling decretaal verankerd. De coördinatie van de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling ligt bij de minister-president, die daarin ondersteund wordt door een Coördinatiecel Duurzame Ontwikkeling binnen het departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (DAR).

Het decreet bepaalt in artikel 5, §1, dat de strategienota (of de Vlaamse strategie) volgende elementen moet omvatten: een analyse van de huidige situatie, een evaluatie van de voorgaande strategie, de lange termijnvisies en doelstellingen voor het te volgen beleid duurzame ontwikkeling, de operationele korte termijndoelstellingen en de prioritaire beleidsopties en acties voor de regeerperiode.

Duurzame ontwikkeling is eveneens verankerd in het Verdrag van de EU als een overkoepelende doelstelling van de Unie.

2. De ontwerpstrategie

De ontwerp Vlaams Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO) is opgebouwd uit drie delen. **In het eerste deel**, het kader, wordt ingezoomd op een aantal belangrijke (mondiale) trends die de positie van Vlaanderen beïnvloeden. De strategie heeft het over niet-duurzame trends die op lange termijn moeten worden omgebogen. Het betreffen:

- globalisering;
- armoede en sociale uitsluiting;
- vergrijzing, een Europees fenomeen;
- klimaatverandering;
- toenemende mobiliteit;
- uitputting van grondstoffen;
- verlies aan biodiversiteit;
- volksgezondheid.

Het tweede deel bevat de langetermijnvisie en doelstellingen. De strategie legt de klemtoon op de noodzaak om via processen van (systeem)innovatie en maatschappelijke transitie het beleid te enten op fundamentele langetermijnveranderingen. De ontwerpstrategie heeft de ambitie om te integreren, synergieën te herkennen en smart links tussen de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid te vinden. De strategie geeft aan dat een transitieproces opzetten om het volledige maatschappelijke

---

¹ Eerste Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling "samen grenzen verleggen", http://do.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/VSDO_20060928_DEF.pdf

systeem te innoveren (richting duurzaamheid) moeilijk is, en dat er daarom gefocust wordt op enkele cruciale systemen in het licht van 2050:

- energiesysteem;
- mobiliteitssysteem;
- voedingssysteem;
- wonen 1) en bouwen 2) systeem;
- gezondheidszorgsysteem;
- materialensysteem.

De strategie deelt voornoemde systemen in volgens 1) de belangrijkste behoeftesystemen van onze maatschappij, 2) systemen met de meeste milieu-impact en 3) belangrijke prioriteiten van het regeerakkoord.

Voor elk van deze systemen zijn transities nodig en werd voor 2050 de gewenste situatie bepaald. Voor het voedingssysteem luidt de gewenste situatie:

Het voedselsysteem (voedselproductie, -verwerking, -distributie, en -consumptie) garandeert het recht op voedsel, zorgt voor voldoende, veilige, evenwichtige, gezonde en betaalbare voeding van alle wereldburgers, respecteert het principe van voedselsoevereiniteit, is in evenwicht met de beperkte milieugebruiksruimte (water, bodem, lucht, ruimte, energie) versterkt de ruimtelijke kwaliteit en het landschap en respecteert de culturele eigenheid van voeding. Voedselvraag en -aanbod (productie, verwerking, vermarkting) zijn in evenwicht. Hierbij wordt gestreefd naar regionale voedselsystemen (per deelcontinent) in een gesloten kringloop als basissysteem. Aan alle actoren in de voedselketen worden waardige arbeidsomstandigheden en eerlijke prijzen en een waardig inkomen gegarandeerd. De eindprijs van een product internaliseert niet alleen alle productiekosten, maar ook alle sociale en milieukosten.

De operationele korte termijn doelstelling voor het voedingssysteem luidt:

Vlaanderen werkt mee aan een duurzame hervorming van het Europees landbouwbeleid ook na 2013, waarbij voldoende middelen worden uitgetrokken om een redelijk inkomen te garanderen aan boeren en tuinders en om een kwaliteitsvolle, veilige, gezonde, milieuvriendelijke en betaalbare voedselproductie en een leefbaar platteland te garanderen. In 2020 heeft Vlaanderen een performante landbouw die de vergelijking kan doorstaan met de Europese landbouweconomische topregio's.

Tegen 2020 zal in Vlaanderen het landbouwareaal uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen juridisch verankerd zijn met het oog op rechtszekerheid inzake exploitatie. (Pact 2020).

Het realiseren van gezondheidswinst op bevolkingsniveau door een stijging van het aantal mensen dat voldoende fysiek actief is, evenwichtig eet en een gezond gewicht nastreeft." Meer concreet houdt dit in (Actieplan Voeding en Beweging 2009-2015):

1. *Tegen 2015 stijgt het percentage personen dat voldoende fysiek actief is om gezondheidswinst te behalen met 10 procentpunten.*
2. *Tegen 2015 daalt het percentage sedentaire personen met 10 procentpunten.*
3. *Tegen 2015 stijgt het percentage moeders dat met borstvoeding start (gemeten op dag 6) van 64% naar 74%.*
4. *Tegen 2015 eten meer mensen evenwichtig overeenkomstig de aanbevelingen van de actieve voedingsdriehoek.*
5. *Tegen 2015 blijft het percentage personen met een gezond gewicht minstens behouden.*

Naast die cruciale systemen die deel uitmaken van een groter maatschappelijk systeem zijn er ook horizontale dimensies. Dat zijn horizontale aspecten die terugkomen in elke systeem, maar op een hoger niveau versterkt geaggregeerd worden. Deze zijn volgens de strategie:

- economische ontwikkeling;
- sociale ontwikkeling;
- ecologische draagkracht;
- holistisch kennissysteem;
- internationale dimensie;
- institutionele dimensie,

Het derde deel bevat de concrete beleidsopties en acties. Het betreft transities, horizontale en integrerende acties, institutionele acties, corrigerende en preventieve acties en ondersteunende acties. De tekst noemt systeeminnovatie en transitie management sleutelementen voor een Vlaams beleid voor duurzame ontwikkeling.

3. Advies

Zoals reeds in de inleiding gesteld, focust het SALV-advies over de ontwerp Vlaams Strategie Duurzame Ontwikkeling zich op het aspect land-, tuinbouw en visserij. Na een algemene beschouwing (§3.1) volgt het advies de opbouw uit de ontwerp VSDO.

3.1 Algemeen

De SALV is positief over het ontwerp Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO), waarin land-, tuinbouw en visserij, als onderdeel van een duurzaam voedingssysteem, een belangrijke plaats toegewezen krijgen. De ontwerp VSDO biedt een kader voor de ontwikkeling naar een duurzame samenleving in 2050. De realisatie van dat laatste zal volgens de ontwerp VSDO hoofdzakelijk gebeuren door middel van systeeminnovaties en transitie/transitiemanagement. De Raad stelt vast dat het transitiedenken en het instrument van transitie management vrij nieuw en nog maar weinig tot niet beproefd zijn, zeker op het vlak van voedselsysteemtransitie en de land- en tuinbouw als belangrijke speler daarin. De SALV is bereid om mee te werken aan initiatieven die dit nieuwe pad helpen ontwikkelen.

Voeding maakt onderdeel uit van de primaire behoeftes. Voor de SALV is het voedingssysteem, en als cruciaal onderdeel daarvan de land-, tuinbouw en visserij, dan ook een van de belangrijkste behoeftesystemen van onze maatschappij, waarvan de duurzaamheid dient verzekerd te worden. De voorliggende ontwerp VSDO catalogeert het voedingssysteem enkel onder ‘systeem met meeste milieu-impact’, wat voor de SALV te beperkend is.

De SALV merkt ook op dat land- en tuinbouw en visserij niet alleen producenten zijn van voeder of voedsel, maar ook van grondstoffen voor industriële materialen (bijvoorbeeld vlas, katoen, rubber) en voor energie (bijvoorbeeld energiegewassen). Als dusdanig zijn land- en tuinbouw en visserij dan ook betrokken bij de duurzaamheid in die respectievelijke systemen.

3.2 Langetermijnvisie uit de ontwerp VSDO: duurzaam voedingssysteem in 2050

De VSDO geeft aan dat, teneinde de langetermijn doelstellingen te realiseren, transitieprocessen nodig zijn in cruciale systemen, waaronder het voedingssysteem. De tekst hanteert zowel het begrip voedingssysteem (p38) als het begrip voedselsysteem (p30; voedselproductie, -verwerking, -

distributie, en –consumptie). De Raad vraagt het begrip voedingssysteem eenduidig te definiëren en stelt voor de definitie van duurzaam voedingssysteem te gebruiken zoals gehanteerd door de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO):

Een duurzaam voedingssysteem garandeert het recht op voedsel, respecteert het principe van voedselsoevereiniteit, zorgt voor voldoende en gezond voedsel voor iedereen wereldwijd tegen een aanvaardbare prijs, zorgt ervoor dat de eindprijs van een product niet alleen alle productiekosten, maar ook alle externe sociale en milieukosten internaliseert. Dit systeem gebruikt grondstoffen en hulpbronnen (met inbegrip van arbeid en natuurlijke hulpbronnen zoals bodem, water en biodiversiteit) “at their rate of recovery” en respecteert de culturele eigenheid van voeding. Alle actoren uit de keten en de overheid moeten een bijdrage leveren om dit duurzaam voedingssysteem mogelijk te maken. (bron: http://www.belspo.be/frdocfdd/DOC/pub/ad_av/2010/2010a03n.pdf)

Voor de SALV zijn gesloten kringlopen per deelcontinent tegen 2050, zoals de ontwerp VSDO vermeldt, zoveel mogelijk na te streven in het kader van een duurzaam voedingssysteem. De Raad wijst er wel op dat dit niet voor alle producten een realistische doelstelling is (bijvoorbeeld koffie, cacao, bananen...).

De SALV wenst te verduidelijken dat, zoals ook aangegeven in het SALV-advies² over de beleidsnota Landbouw en Visserij 2009-2014, handel op zich geen slechte zaak is. Weliswaar is voor de SALV het behoud van de communautaire preferentie voor eigen producten in de context van een toenemende (wereld-)markttoegang een prioritair objectief. In zijn advies toonde de Raad zich voorstander van een label eerlijke handel voor regionale Europese productie.

In elk geval kan voor de Raad gestreefd worden om de kringlopen zo kort mogelijk te houden teneinde een voldoende mate van zelfvoorziening per deelcontinent te waarborgen en de milieupact van de productie en het transport van voedingsproducten te beperken.

Duurzame land- en tuinbouw

Land- en tuinbouw vormen als producent een essentiële schakel in een duurzaam voedingssysteem. In dat opzicht wenst de Raad te wijzen op een definitie voor duurzame land- en tuinbouw zoals geformuleerd in een gemeenschappelijke visietekst³ van het Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO) en Boerenbond. Voor de Raad is deze definitie complementair aan de visie op een duurzaam ‘voedselsysteem’ (sic, pagina 30 uit de ontwerp VSDO) in 2050.

De hoofdfunctie van duurzame landbouw is het produceren van voedsel zodanig dat in de basisbehoeften van elke burger kan worden voorzien. Duurzame landbouw hanteert praktijken die economisch efficiënt zijn, de ecologische draagkracht respecteren en sociaal aanvaardbaar zijn voor de huidige generatie, zonder de kansen van toekomstige generaties te hypothekeren.

De economische dimensie van duurzame landbouw houdt in dat producenten daarvoor een eerlijke prijs krijgen en een leefbare toekomst zien. Hiervoor is gegarandeerde toegang nodig tot productiefactoren: bodem, water, agro-biodiversiteit, kredieten, ...

² SALV-advies beleidsnota LV 2009-2014,

http://www.salv.be/salv/Libraries/Documents/2010_01_29_SALV_advies_beleidsnota_LV_def_1.sflb.ashx

³ <http://www.vodo.be/phocadownload/Landbouw/consensustekst%20dialoog%20boerenbond%20vodo.pdf>

De sociale dimensie van duurzame landbouw houdt in dat het uitoefenen van landbouwactiviteiten moet bijdragen tot de sociale stabiliteit van de maatschappij. Landbouwers voorzien in voedsel, een basisbehoefte van iedereen. Landbouw draagt bij aan diverse sociale functies zoals tewerkstelling, plattelandontwikkeling, recreatie, etc. Hiervoor verdienen zij respect en hebben ze een toekomstperspectief nodig.

De ecologische dimensie van duurzame landbouw houdt in dat de invloed van landbouwactiviteiten op milieu, klimaat en natuur zodanig is dat ook toekomstige generaties van een gezond leefmilieu en rijke natuur kunnen genieten en de productiefactoren bodem, water en biodiversiteit in goede conditie blijven.

3.3. Korte termijndoelstelling uit de ontwerp VSDO: voedingssysteem in 2020

De operationele korte termijndoelstelling voor het voedingssysteem vermeldt de doelstellingen met betrekking op land- en tuinbouw uit het PACT2020 en het Actieplan Voeding en Beweging 2009-2015. Om te komen tot een duurzaam voedingssysteem in 2050 zijn land-, tuinbouw en visserij uiteraard een essentiële, maar zeker niet de enige speler in het voedingssysteem. De andere schakels in de keten (toelevering, voedingsindustrie, handel, distributie en consument) dienen eveneens in beschouwing genomen te worden.

3.4. Transitieprocessen op te starten in systemen of deelsystemen: platteland, land- en tuinbouw en visserij

De Raad is verheugd vast te stellen dat de ontwerp VSDO aangeeft transitieprocessen op te zullen starten in platteland, land- en tuinbouw en visserij teneinde zo mee de doelstellingen van duurzaamheid voor het voedingssysteem te realiseren. Heel concreet wordt er bijvoorbeeld melding gemaakt van het feit dat er in de loop van de VSDO een arena zal opgezet worden over duurzame innovaties op bedrijfs- en ketenniveau.

De Raad stelt vast dat een aantal lopende initiatieven opgelijst worden die de basis vormen voor systeeminnovatie in de land-, tuinbouw en visserij. De Raad wenst erop te wijzen dat in de omschakeling naar een duurzame land-, tuinbouw en visserij, de VSDO zich niet mag beperken tot de genoemde initiatieven (biolandbouw, handelspraktijken in de keten, glastuinbouwbedrijvenzones, duurzame zeevisserij en een CO₂-, water- en afvalneutrale voedingsnijverheid). Er lopen nog andere initiatieven en er zullen uit de transitiearena nog bijkomende projecten en aandachtspunten naar voor komen die verband houden met alle dimensies van duurzaamheid.

De Raad is voorstander van actieve stroomlijning en bevordering van de onderlinge samenhang van alle initiatieven tot een coherent geheel. Daartoe is de oprichting van een transitiearena een goed instrument. De verdere transitie naar een duurzame land-, tuinbouw en visserij heeft behoefte aan kennisopbouw en de opstart van nieuwe participatieve processen. De Raad oordeelt dat de uitbouw van een kennisnetwerk rond transitie management en de opzet van nieuwe vormen van multi-actorenaanpak, zoals aangegeven in de ontwerp VSDO (community of practice en community of knowledge), ook voor land-, tuinbouw en visserij nuttige instrumenten kunnen zijn.

Bijkomend wenst de Raad te wijzen op het belang van visievorming en het uitdragen van die visie. Om het vooropgestelde toekomstbeeld werkelijk te kunnen bereiken moet naast een transitiearena, voorbeeldprojecten en andere acties ook ingezet worden op communicatie naar consument en burger.

3.5 Transitie met impact op land-, tuinbouw en visserij

De transitie van het voedingssysteem is voor land- en tuinbouw een belangrijke transitie. De Raad meent evenwel dat land-, tuinbouw en visserij ook beïnvloed worden en zelf invloed hebben op andere systemen in transitie, zoals het energiesysteem, het materialensysteem en het gezondheidssysteem. De verschillende systemen moeten ook in onderlinge samenhang bekeken worden. Inzonderheid wenst de Raad te wijzen op de ontwikkelingen naar een bio-gebaseerde economie, die zich als alternatief aandient voor een op fossiele brandstoffen gebaseerde economie en op de mogelijke impact ervan op de duurzaamheid van het voedingssysteem.

Tot slot wenst de SALV te verwijzen naar zijn projectoproep “Carbon footprint van de Vlaamse veehouderij: meten is weten”⁴ waarin aan de Vlaamse onderzoeksinstituten gevraagd wordt om werk te maken van een gedragen meetinstrument om de CO₂-voetafdruk van de veehouderij in Vlaanderen vanuit een ketenbenadering te kunnen bepalen. Een dergelijk meetinstrument is op zich geen transitie, maar kan wel een significante bijdrage leveren tot de kennisopbouw rond (energie)transitie van de primaire sector, en bij uitbreiding van de ganse voedingsketen.

---

⁴ http://www.salv.be/salv/Libraries/Documenten/2010_07_07_SALV_nota_SGI_definitief_3.sflb.ashx